

Aanmelding van steunmaatregelen bij de Europese Unie

21 november 2001

Inhoud

	Samenvatting	1
1	Inleiding	6
1.1	Kader van het onderzoek	6
1.2	Doel en opzet van het onderzoek	8
1.3	Aandachtspunten in het onderzoek	9
2	Aanmeldingsprocedures	11
2.1	Opzet aanmeldingsprocedures	11
2.1.1	Te stellen eisen	11
2.1.2	Bevindingen en conclusies	12
2.2	Werking aanmeldingsprocedures	13
2.2.1	Juistheid	13
2.2.2	Volledigheid	13
3	Coördinatie aanmelding steunmaatregelen	15
3.1	Coördinatie centrale overheid	15
3.1.1	Te stellen eisen	15
3.1.2	Bevindingen en conclusies	16
3.2	Coördinatie centrale - decentrale overheid	16
3.2.1	Te stellen eisen	17
3.2.2	Bevindingen en conclusies	17
4	Conclusies en aanbevelingen	20
4.1	Conclusies	20
4.2	Aanbevelingen	21
5	Reacties bewindspersonen en nawoord Algemene Rekenkamer	23
5.1	Reacties van de minister van Economische Zaken en overige betrokken bewindspersonen	23
5.2	Reactie van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	25
5.3	Nawoord Algemene Rekenkamer	26
Bijlage	Overzicht van conclusies, aanbevelingen en toezeggingen	28

Samenvatting

Het onderzoek

De Algemene Rekenkamer heeft van augustus 2000 tot april 2001 onderzoek verricht naar de procedures die acht ministeries hanteren voor het aanmelden bij de Europese Commissie van staatssteun aan ondernemingen.

Over de wijze waarop dit onderzoek is verricht zijn coördinerende afspraken gemaakt met de collega-rekenkamers van drie andere lidstaten van de Europese Unie, te weten Finland, Portugal en het Verenigd Koninkrijk.

In Nederland betreft het onderzoek de ministeries die het meest in aanmerking komen voor het verlenen van steunmaatregelen, te weten: Economische Zaken (EZ), Financiën, Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV), Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW), Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), Verkeer en Waterstaat (V&W), Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM).

Tevens zijn de coördinerende activiteiten geanalyseerd van de Ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en Buitenlandse Zaken (BuiZa).

Aanmelding steunmaatregelen

Het uitgangspunt van het beleid van de Europese Unie (EU) over staatssteun aan ondernemingen is neergelegd in artikel 87 van het EG-verdrag, waarin wordt bepaald dat steunmaatregelen van de lidstaten in beginsel onverenigbaar zijn met de gemeenschappelijke markt.

Het toezicht op de verenigbaarheid van steunmaatregelen met de gemeenschappelijke markt is gebaseerd op een stelsel van voorafgaande goedkeuring door de Europese Commissie, neergelegd in artikel 88 van het EG-verdrag. De Europese Commissie bepaalt of een voorgenomen of te wijzigen steunmaatregel is toegestaan of al dan niet in aanmerking komt voor een afwijking op grond van artikel 87 van het EG-verdrag.

De Europese Commissie richt zich bij de uitoefening van het toezicht op de aanmelding van steunmaatregelen rechtstreeks tot de lidstaat. De daadwerkelijke aanmelding bij de Europese Commissie moet door de centrale regeringsinstanties van de lidstaat worden verricht. Ook regionale en lokale steunmaatregelen dienen via de centrale regeringsinstanties bij de Europese Commissie te worden aangemeld.

Opzet aanmeldingsprocedures

Uit het onderzoek van de Algemene Rekenkamer is gebleken dat vijf van de acht ministeries beschikken over een procedurebeschrijving die specifiek gericht is op steunverlening. De beschrijvingen van de Ministeries van LNV en V&W worden als goed aangemerkt. Deze ministeries beschikken over een uitgebreide en actuele beschrijving. De toereikendheid van de opzet van de aanmeldingsprocedures van drie departementen (EZ, VROM en SZW) laat inhoudelijk op onderdelen van de procesbeschrijving te wensen over. De Ministeries van

OCenW, Financiën en VWS beschikken in het geheel niet over procedures gericht op het terrein van de steunverlening.

Werking van de aanmeldingsprocedures

In het onderzoek is ook gekeken naar de werking van de aanmeldingsprocedures. Dit onderdeel richtte zich op de dienstverlening in een onderdeel van de transportsector: de transportknooppunten.

Het beheer van de dossiers bij de onderzochte Ministeries van EZ en V&W blijkt voor verbetering vatbaar te zijn. Ook blijkt dat zich bij provincies en gemeenten gevallen van steunverlening hebben voorgedaan die niet ter toetsing aan de centrale overheid zijn voorgelegd, waardoor mogelijk steunverlening die gemeld had moeten worden, aan de aandacht van de centrale overheid is ontsnapt. Daaruit volgt dat de bestaande coördinatie-structuur voor de aanmelding van decentrale steunmaatregelen nog niet naar behoren functioneert. Dit strookt met de bevindingen van de Algemene Rekenkamer in het derde onderdeel van het onderzoek, waarin zij de coördinerende activiteiten binnen de centrale overheid op het terrein van de aanmelding van steunmaatregelen heeft geanalyseerd (zie hierna).

Coördinatie centrale overheid

Coördinerende activiteiten tussen de departementen op het terrein van de steunverlening vinden plaats binnen het Interdepartementaal Steunoverleg (ISO), onder voorzitterschap van het Ministerie van EZ. Een goede beschrijving van de coördinatiestructuur voor de centrale overheid blijkt evenwel te ontbreken. Dit brengt risico's met zich mee voor de Nederlandse standpuntbepaling, voor de afwikkeling van informatieverzoeken van de Europese Commissie en voor een goede naleving van de 'de minimis'-regeling (deze regeling staat het verlenen van steun onder een bepaald bedrag, zonder voorafgaande goedkeuring door de Europese Commissie, toe).

Coördinatie centrale – decentrale overheid

Ook ontbreekt op centraal niveau een degelijke coördinatiestructuur voor de aanmelding van steunmaatregelen door decentrale overheden. Het Ministerie van BZK fungeert blijkens de voorlichtingsbrochure 'Europese regelgeving over staatssteun' als coördinatiepunt voor deze aanmeldingen. De taakopvatting door het Ministerie van BZK kwalificeert de Algemene Rekenkamer als te lijdelijk. De mede door dit ministerie opgestelde voorlichtingsbrochure is juridisch niet toereikend om te waarborgen dat de decentrale overheden volgens de beschreven procedure handelen. Hierdoor zijn er onvoldoende mogelijkheden om goed toezicht te kunnen uitoefenen op de naleving van de aanmeldingsverplichting door decentrale overheden. De informatie-uitwisseling tussen centrale en decentrale overheden is naar het oordeel van de Algemene Rekenkamer niet toereikend.

Aanbevelingen

De Algemene Rekenkamer beveelt aan een standaardprocedure voor de aanmelding van steunmaatregelen op te stellen, die vervolgens door elk van de steunverlenende ministeries kan worden toegespitst op zijn specifieke beleidsterrein. Als uitgangspunt voor een goede standaardprocedure kan de procedurebeschrijving van het Ministerie van V&W dienen.

Voorts beveelt de Algemene Rekenkamer aan om, ter vermijding van onduidelijkheid over de doelstelling van het ISO en ter bevordering van een goede coördinatie door het ISO, een formele status te creëren.

Ten slotte wordt het Ministerie van BZK in zijn hoedanigheid als centraal bestuursorgaan voor decentrale overheden dringend geadviseerd een minder vrijblijvende procedure te creëren waarmee zicht ontstaat op de naleving van de aanmeldingsplicht door decentrale overheden.

Reactie ministers

De minister van EZ heeft bij brief van 2 november 2001 op het onderzoek van de Algemene Rekenkamer gereageerd, mede namens de ministers van Financiën, LNV, OCenW, SZW, V&W en VWS. Zij onderschrijft de conclusie van de Algemene Rekenkamer over de coördinatiestructuur voor de centrale overheid, althans het ontbreken van een goede beschrijving daarvan.

Ten behoeve van de centrale coördinatiestructuur zal de minister de taak van het ISO vastleggen in de te creëren formele status van dit overleg. Daarnaast is zij van mening dat bedoelde structuur moet worden beoordeeld met medeneming van het uitgangspunt dat elk departement evenals iedere decentrale overheid verantwoordelijk is voor haar eigen steunaanmeldingen. Ten slotte ziet zij binnen deze structuur voor informatieverzoeken van de Europese Commissie geen rol voor het ISO weggelegd, buiten de nu bestaande praktijk van kennisoverdracht en informatie-uitwisseling.

De minister geeft aan zeker gevolg te zullen geven aan de aanbeveling een standaardprocedure op te stellen voor de aanmelding van steunmaatregelen, teneinde de transparantie voor de Europese Commissie te vergroten. Tevens werkt een ISO-werkgroep aan een update van de staatssteunbrochure.

Ook zal een ISO-werkgroep gaan adviseren over de vraag of een centraal register wenselijk is voor het toezicht op de 'de minimis'-regeling.

De ministers van SZW, VWS, Financiën, EZ, OCenW en LNV geven aan dat zij, in aanvulling op de te ontwerpen rijksbrede standaardprocedure, de specifiek op haar beleidsterrein toegesneden aanmeldingsprocedure, conform de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer zullen aanvullen dan wel ontwikkelen. Tussen de Algemene Rekenkamer en de Ministeries van OCenW en VROM bestaat verschil van inzicht over de volledigheid van de interne procedures. De minister van VROM heeft dit kenbaar gemaakt in een separate reactie op het onderzoek, bij brief van 25 oktober 2001.

Ook de minister van BZK heeft apart op het onderzoek gereageerd bij brief van 26 oktober 2001. Hij zal mede naar aanleiding van het onderzoek van de Algemene Rekenkamer maatregelen treffen om de naleving van de meldingsplicht door decentrale overheden te verbeteren. Hierover wordt momenteel een kabinetsstandpunt voorbereid. Ook wordt onder andere voorzien in een 'EU-kenniscentrum Europees recht en decentrale overheden' (begin 2002).

De minister van BZK is het in beginsel eens met de aanbeveling van de Algemene Rekenkamer om een meer verplichtende procedure op te stellen voor de steunmeldingen door decentrale overheden. Op de vorm en aard van deze procedure beraadt hij zich nog.

Het Ministerie van BuiZa heeft eveneens apart op het onderzoek gereageerd, bij brief van 19 oktober 2001. De minister van BuiZa geeft aan dat de doorgeleiding van staatssteun-correspondentie met een beleidsmatig karakter thans onderwerp van nader overleg is tussen de betrokken departementen.

Nawoord Algemene Rekenkamer

De Algemene Rekenkamer is verheugd over het in de gecoördineerde reactie neergelegde voornemen om een formele status toe te kennen aan het ISO. Zij pleit voor het vastleggen van de bestaande praktijk van kennisoverdracht en informatie-uitwisseling in de op te stellen formele taakomschrijving. Daarnaast neemt zij met instemming kennis van de voornemens voor de standaardprocedure voor de aanmelding en de specifiek op het beleidsterrein toegesneden aanmeldingsprocedures. De Algemene Rekenkamer pleit voor het vastleggen van de situatie dat verschillende departementen voor een steunmaatregel verantwoordelijk zijn.

De Algemene Rekenkamer is positief over de hernieuwde aandacht voor de naleving van de cumulatiebepalingen. Zij stelt het op prijs dat zij over de besluitvorming zal worden geïnformeerd.

De Algemene Rekenkamer is het met de minister van OCenW eens dat diens departement beschikt over interne regels voor verantwoordelijkheidsverdeling inzake internationale notificatieverplichtingen. Deze zijn echter niet specifiek toegespitst op de aanmelding van steunmaatregelen bij de Europese Commissie op het beleidsterrein van het ministerie. De procedure van het Ministerie van VROM beschrijft een belangrijke categorie van mogelijke meldingsplichtige zaken, waarover de minister of staatssecretaris dient te besluiten, maar de Algemene Rekenkamer acht het wenselijk om in deze procedure ook andere situaties vast te leggen waarin de minister moet worden geïnformeerd.

De Algemene Rekenkamer heeft met instemming kennisgenomen van de voornemens van de minister van BZK om een meer verplichtende procedure op te stellen voor de steunmeldingen door decentrale overheden en van de overige acties op Europees terrein. Zij ziet met belangstelling uit naar het kabinetsstandpunt over de versterking van de naleving van de Europeesrechtelijke verplichtingen.

Ook het nader overleg over de doorgeleiding van staatssteuncorrespondentie met een beleidsmatig karakter juicht de Algemene Rekenkamer toe.

1 Inleiding

1.1 Kader van het onderzoek

De Algemene Rekenkamer heeft in de periode augustus 2000 tot april 2001 onderzoek verricht naar de procedures bij de verschillende ministeries voor het aanmelden bij de Europese Commissie van staatssteun aan ondernemingen.

Het EG-verdrag

De verplichte aanmelding van steunmaatregelen is vastgelegd in het EG-verdrag. In artikel 87 van dit verdrag is bepaald dat steunmaatregelen van de staten in beginsel onverenigbaar zijn met de gemeenschappelijke markt (lid 1). Iedere lidstaat van de Europese Unie kan door steunverlening aan bepaalde ondernemingen de concurrentie op de gemeenschappelijke markt negatief beïnvloeden, waardoor de optimale werking van deze markt wordt verstoord. De Europese Commissie en het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (hierna: Hof van Justitie) interpreteren het begrip 'steun' in ruime zin. Ook steunmaatregelen die niet tot een uitgave leiden vallen hieronder, zoals vermindering van belasting, giften van de overheid en grondtransacties die niet op basis van de marktwaarde plaatsvinden. In artikel 87 EG-verdrag zijn een aantal vormen van steun aangegeven die wel verenigbaar met de gemeenschappelijke markt zijn (lid 2) of kunnen worden beschouwd (lid 3).

Het toezicht op de verenigbaarheid van steunmaatregelen met de gemeenschappelijke markt is gebaseerd op een stelsel van voorafgaande goedkeuring door de Europese Commissie, neergelegd in artikel 88 van het EG-verdrag. De Commissie bepaalt of een voorgenomen of te wijzigen steunmaatregel is toegestaan of al dan niet in aanmerking komt voor een afwijking op grond van artikel 87 van het EG-verdrag. Steunmaatregelen mogen niet worden toegepast voordat de Europese Commissie haar goedkeuring heeft verleend. De Europese Commissie kan besluiten dat een lidstaat ten onrechte uitgekeerde steun (inclusief door decentrale overheden verleende steun) moet terugvorderen. De centrale overheid moet deze terugvordering overeenkomstig de nationaal geldende gerechtelijke procedures laten plaatsvinden. De Europese Commissie kan, indien de lidstaat (lees: de centrale overheid of de eerstverantwoordelijke minister) dit besluit niet opvolgt een lidstaat, op grond van artikel 226 van het EG-verdrag, voor een schending van het gemeenschapsrecht voor het Hof van Justitie dagen.

De lidstaten zijn op grond van het beginsel van gemeenschapstrouw (artikel 10 EG-verdrag) gehouden om invulling te geven aan de algemene verplichting om doeltreffende maatregelen te nemen ter verzekering van de correcte uitvoering van EU-regelgeving. De centrale alsmede de decentrale overheden zijn verplicht loyaal met de Europese Commissie samen te werken en haar alle informatie te verschaffen die zij voor de uitoefening van haar controletaak nodig heeft. Voor staatssteun geldt dat een lidstaat (financieel) aansprakelijk is,

ongeacht de vraag welk staatsorgaan door zijn handelen of nalaten het verzuim heeft veroorzaakt.¹

Beleid van de Europese Commissie

De laatste jaren valt een toenemende codificatie en transparantie van het beleid van de Europese Commissie waar te nemen. Zo is met ingang van april 1999 voor de toepassing van artikel 88 van het EG-verdrag de procedureverordening van kracht geworden die nadere bepalingen geeft voor onder andere de verplichting tot het verstrekken van inlichtingen aan en de samenwerking met de Europese Commissie.² De verordening verschaft de Europese Commissie aanvullende instrumenten met name voor de terugvordering van onrechtmatige en onverenigbare steun. Verder beoogt de verordening te komen tot een versnelling van de procedures (nemen van een eindbeslissing ter afronding van de formele onderzoeksfase, aanvullende informatieverschaffing door lidstaten).

Daarnaast is een verordening van kracht die onder bepaalde voorwaarden vrijstelling van aanmelding mogelijk maakt voor bepaalde soorten van zogenoemde 'horizontale steunmaatregelen'.³ De verordening is ingesteld om niet langer onnodig middelen te hoeven aanwenden voor de beoordeling van de grote hoeveelheid standaardzaken die doorgaans niet onverenigbaar met de EG-voorschriften blijken te zijn. De lidstaten krijgen een grotere verantwoordelijkheid bij de toepassing van de regels van staatssteun en het bedrijfsleven kan profiteren van de administratieve vereenvoudiging en grotere transparantie. De eventuele vrijstellingen brengen wel een informatieplicht voor de lidstaten aan de Europese Commissie met zich mee.

Ten slotte heeft de Europese Commissie in richtsnoeren en mededelingen haar beleid vastgelegd met betrekking tot bepaalde categorieën steunmaatregelen.

De Europese Commissie heeft in de periode 1999-2000 van 812 (1999) respectievelijk 869 (2000) nieuw aangemelde of wijzigingen van bestaande steunmaatregelen kennisgenomen, en daarnaast van 159 (1999) respectievelijk 133 (2000) niet-aangemelde steunmaatregelen. Het grote aantal beslissingen van de Europese Commissie heeft de afgelopen jaren geleid tot een uitgebreide en complexe 'beschikkingspraktijk'.

Co-ordinated audit van EU-rekenkamers

De aanmelding van steunmaatregelen door lidstaten bij de Europese Commissie was in de jaren negentig een van de onderwerpen die in werkgroepverband de specifieke aandacht had van het zogenaamde contactcomité van presidenten van de rekenkamers van de

¹ Gerecht van eerste aanleg T-358/94 (Air France/Commissie), Jurispr. 1996, II-2109.

² Verordening (EG) nr. 659/1999 van de Raad van 22 maart 1999 tot vaststelling van nadere bepalingen voor de toepassing van artikel 93 van het EG-verdrag.

³ Verordening (EG) nr. 994/98 van de Raad van 7 mei 1998, betreffende de toepassing van de artikelen 92 en 93 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap op bepaalde soorten van horizontale steunmaatregelen. Deze bevatten bijzondere categorieën van steun die bedoeld zijn om problemen aan te pakken die zich in elke willekeurige bedrijfstak of regio kunnen voordoen. Inmiddels heeft de verordening tot uitvoeringsverordeningen geleid op het terrein van steun aan het midden- en kleinbedrijf (MKB), opleidingssteun en steun onder een bepaald bedrag ('de minimis'-regeling 100.000 euro voor een periode van drie jaar).

lidstaten van de Europese Unie en de president van de Europese Rekenkamer. Dit complexe controleterrein was bij de rekenkamers vrij onbekend, maar onderkend werd dat het van groot belang was voor de totstandkoming van de interne markt. Daarbij kwam dat tot voor kort de Europese Commissie haar beleid op een weinig transparante wijze had vastgelegd in een veelheid van besluiten.

Na een uitgebreide analyse besloot het contactcomité in oktober 1999 in Dublin een zogeheten 'co-ordinated audit' uit te voeren naar de opzet en werking van nationale aanmeldingsprocedures voor steunmaatregelen. Het contactcomité achtte het resultaat van deze audit mede van belang voor de toekomstige lidstaten van de Europese Unie.

De rekenkamers van Finland, Portugal, het Verenigd Koninkrijk en Nederland nemen deel aan de audit.

1.2 Doel en opzet van het onderzoek

Het voorliggende rapport bevat de resultaten van het door de Algemene Rekenkamer uitgevoerde onderzoek naar de Nederlandse situatie.

Naast dit rapport zullen de Algemene Rekenkamer en de eerder genoemde drie andere rekenkamers een gezamenlijk rapport opstellen op basis van hun onderzoeken in de respectieve lidstaten. De publicatie van deze rapportage zal naar verwachting in het voorjaar van 2002 plaatsvinden. Bevindingen zullen zoveel mogelijk worden geanonimiseerd en zich concentreren op de gemeenschappelijke uitkomsten van een door de rekenkamers gehanteerde checklist.

Doel van het onderzoek is inzicht te verschaffen in de opzet en werking van de aanmeldingsprocedures bij de betrokken ministeries, en na te gaan of zij zodanig zijn vormgegeven dat steunmaatregelen die zouden moeten worden aangemeld bij de Europese Commissie ook daadwerkelijk worden aangemeld. Benadrukt wordt dat het onderzoek systeemgericht was en niet tot doel had onrechtmatige steunmaatregelen op te sporen.

Het onderzoek naar de *opzet* van de aanmeldingsprocedures richtte zich op ministeries die op enigerlei wijze steun (kunnen) verlenen aan ondernemingen. Het gaat om de volgende ministeries:

- Economische Zaken (EZ);
- Financiën;
- Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV);
- Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCenW);
- Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW);
- Verkeer en Waterstaat (V&W);
- Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS);
- Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM).

Als onderdeel van dit onderzoek zijn tevens de coördinerende activiteiten geanalyseerd van de Ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) en Buitenlandse Zaken (Buza). Bij dit laatste departement is met name gekeken naar de rol van de Permanente Vertegenwoordiging van de lidstaat Nederland bij de Europese Unie (PV EU), die de tussenschakel vormt in de correspondentie tussen Nederland en de Europese Commissie.

De deelnemers van de co-ordinated audit spraken af dat de beoordeling van de *werking* van de aanmeldingsprocedures zich zou richten op de dienstverlening in de transportsector.⁴

Daar de controlebevoegdheden van de deelnemende rekenkamers verschillend zijn, is het onderzoek uitgevoerd op een niveau waarop deze bevoegdheden voor alle rekenkamers gelijk zijn, namelijk het niveau van de centrale overheid. Hieronder vallen ook de coördinerende werkzaamheden van de centrale overheid ten aanzien van decentraal verleende steun. Immers, de centrale overheid wordt door de Europese Commissie aangesproken voor de steunverlening door decentrale overheden. In het kader van dit onderzoek verstaat de Algemene Rekenkamer onder decentrale overheden de provincies en gemeenten.

De cofinanciering in het kader van de uitvoering van de structuurfondsen kan eveneens onder bepaalde condities staatssteun opleveren. Deze vorm van steun is niet betrokken in het onderzoek: alleen nationale steunverlening is door de Algemene Rekenkamer onderzocht.

Het onderzoek betreft steunverleningszaken in de periode 1997-1999. Omwille van de actualiteit zijn ook ontwikkelingen in en bevindingen over de jaren 2000 en 2001 betrokken.

1.3

Aandachtspunten in het onderzoek

De Europese Commissie richt zich bij de uitoefening van het toezicht op de aanmelding van steunmaatregelen rechtstreeks tot de lidstaat. De reeds aangehaalde verdragsartikelen 87, 88, 10 (beginsel van gemeenschapstrouw) en 226 (klachtprocedure Europese Commissie) EG-verdrag, brengen verplichtingen voor de lidstaten met zich mee. De daadwerkelijke aanmelding bij de Europese Commissie moet door de centrale regeringsinstanties van de lidstaat worden verricht, ook wanneer het regionale of lokale steunmaatregelen betreft.

De Algemene Rekenkamer meent dat omwille van de noodzaak rechtszekerheid en rechtsgelijkheid te bieden jegens ondernemingen, maar ook omwille van een ordelijk en controleerbaar beheer, de steunverlenende ministeries de gevolgen van de

⁴ De Algemene Rekenkamer heeft haar toets op de werking moeten beperken tot een *onderdeel* van de dienstverlening in de transportsector, omdat een beoordeling van de volledigheid van de aanmelding een te omvangrijke exercitie bleek te zijn om voor de gehele sector uit te voeren. Immers, op voorhand is niet bekend welke steun niet is aangemeld (terwijl dat wel had gemoeten). Zie ook hoofdstuk 2, paragraaf 2.2.2.

verdragsartikelen in *procedurebeschrijvingen* uiteen dienen te zetten. Deze betreffen onder andere het proces vanaf het formuleren van een steunmaatregel tot en met de daadwerkelijke aanmelding bij de Europese Commissie met de gevolgen voor het departement van de eventueel daarop volgende (formele) onderzoeksprocedure. Daarnaast is een vorm van *coördinatie* gewenst voor overleg over steunaangelegenheden die meer dan één departement betreffen. De centrale overheid dient zorg te dragen voor een adequate doorgeleiding van de aanmeldingen naar de Europese Commissie en eventuele verdere correspondentie.

De Algemene Rekenkamer benadrukt anderzijds dat de decentrale overheden, gezien de rechtstreekse toepasselijkheid van de aanmeldingsverplichting, primair zelf verantwoordelijk zijn voor de nakoming daarvan. Zij dienen voor hun voorgenomen steunmaatregelen voorzieningen te treffen om de verplichtingen na te komen en verboden in acht te nemen, die zijn neergelegd in de artikelen 87 en 88 van het EG-verdrag.

De rechtstreekse toepasselijkheid van de aanmeldingsplicht en de gemeenschapstrouw brengt met zich mee dat de centrale overheid *regels* kan stellen voor decentrale overheden, om jegens de Europese Commissie te waarborgen dat de decentrale overheden geen steun verlenen in strijd met de aanmeldingsverplichtingen. De centrale overheid heeft belang bij zulke regels, juist vanwege haar aansprakelijkheid bij schending van die verplichtingen door decentrale overheden.

De verdeling van verantwoordelijkheden tussen centrale en decentrale overheden binnen een lidstaat is volgens de Europese Commissie en het Hof van Justitie een internationale aangelegenheid, die geen invloed heeft op de aansprakelijkheid van de centrale overheid jegens de Europese Commissie.

De centrale overheid zal in geval zij door de Europese Commissie wordt aangesproken op onvolkomenheden van decentrale overheden en uiteindelijk daarvoor aansprakelijk wordt gesteld,⁵ thans overeenkomstig de nationaal geldende gerechtelijke procedures verhaal moeten zoeken bij de desbetreffende decentrale overheid.

Regels zijn daarenboven ook van belang voor een efficiënte aanmeldingsprocedure. Om deze efficiency ook te waarborgen, dient naar de mening van de Algemene Rekenkamer tussen de centrale overheid en de decentrale overheden een *coördinatiestructuur* aanwezig te zijn. Een dergelijke structuur maakt het mogelijk de verantwoordelijkheden (en aansprakelijkheid in geval van inbreuken op meldingsverplichtingen) onderling te regelen.

⁵ Namelijk wanneer herstel van verzuim of fouten (bijvoorbeeld terugvordering van ten onrechte verleende steun) uitblijft.

2 Aanmeldingsprocedures

2.1 Opzet aanmeldingsprocedures

De Algemene Rekenkamer heeft onderzocht of een voorgenomen steunmaatregel binnen het ministerie volgens interne procedures wordt beoordeeld, vóórdat de aanmelding daarvan aan de Europese Commissie plaatsvindt. In de onderzoeksperiode 1997-1999 hebben de betrokken ministeries 143 steunmaatregelen aangemeld: het Ministerie van LNV 81, het Ministerie van EZ 24 (over 1997 zijn geen gegevens bekend), het Ministerie van V&W 15, het Ministerie van Financiën 14 en het Ministerie van VROM 9. De Ministeries van OCenW, SZW en VWS hebben in deze periode geen steunmaatregelen aangemeld.

2.1.1 Te stellen eisen

De Algemene Rekenkamer is van mening dat een voor de gehele centrale overheid geldende standaardprocedure de doelmatigheid bevordert. Immers, elk steunverlenend ministerie heeft te maken met eenzelfde aanspreekpunt, in casu de Europese Commissie, die van de lidstaat Nederland een uniforme handelwijze verlangt, te weten aanmelding door de centrale regeringsinstantie (in casu het ministerie) via de PV EU.

De Algemene Rekenkamer meent voorts dat de standaardprocedure op het specifieke beleidsterrein van het steunverlenende ministerie moet zijn toegespitst. Daartoe heeft zij bij de steunverlenende ministeries beoordeeld of voor het proces voorafgaand aan een melding bij de Europese Commissie:

- de verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden van alle betrokken actoren zijn vastgelegd en tussen de taken voldoende functiescheiding is aangebracht;
- voorgenomen maatregelen aan het EG-steunregime (gericht op het specifieke beleidsterrein) worden getoetst;
- voorafgaand aan de aanmelding departementale afstemming plaatsvindt tussen de betrokken actoren.

Voor de fase na aanmelding heeft de Algemene Rekenkamer de vastlegging beoordeeld van:

- het 'standstill-beginsel' (uitvoering steunmaatregel slechts na eindbeslissing Europese Commissie);
- de 'correctieve procedure' (opheffen of wijzigen van onverenigbare steunmaatregel binnen gestelde termijn);
- de aanmelding van wijzigingen in bestaande (goedgekeurde) steunmaatregelen;
- de toets op de overeenstemming van de uitvoering met de goedgekeurde steunmaatregel;
- het voortdurend onderzoek door Europese Commissie en lidstaat tezamen (op basis van het jaarlijks verslag van bestaande steun van de lidstaten of ambtshalve onderzoek door de Europese Commissie).

Ten slotte heeft de Algemene Rekenkamer onderzocht of bij complexe situaties met een risico voor de lidstaat, de minister wordt geïnformeerd over de afweging of een steunmaatregel aangemeld moet worden. Het informeren van de minister is, volgens de Algemene Rekenkamer, in ieder geval gewenst bij maatregelen met een groot financieel belang waarbij op ambtelijk niveau wordt besloten niet aan te melden dan wel verschil van mening hierover bestaat. In geval van aanmelding is het vervolgens van belang dat de minister ter zake op de hoogte wordt gehouden van belangrijke ontwikkelingen in de fasen na aanmelding.

2.1.2

Bevindingen en conclusies

Ministeries van LNV en V&W

De Algemene Rekenkamer merkt de procedurebeschrijvingen van de Ministeries van LNV en V&W als goed aan.

De leidraad van het Ministerie van LNV gaat uitgebreid in op de specifiek voor het beleids-terrein geldende communautaire regelgeving. Als verbeterpunt mag gelden de formele regeling van de taak van de minister bij de aanmelding en de beschrijving van de taken van de betrokken actoren.

De checklist van het Ministerie van V&W bevat een zeer overzichtelijke uiteenzetting van de verschillende fasen in het aanmeldingsproces. De checklist bevat een uitgebreid overzicht van de EG-procedureregels over onder andere aangemelde, onrechtmatige en bestaande steun en de rechten en verplichtingen die daaruit voortvloeien voor het Ministerie van V&W en de Europese Commissie. Ook besteedde dit ministerie in de onderzoeksperiode als enige⁶ ministerie aandacht aan het voortdurend onderzoek door de Europese Commissie.

Ministeries van EZ, SZW en VROM

Een drietal ministeries hanteert volgens de Algemene Rekenkamer onvolledige procedurebeschrijvingen.

Zo is in de procedure van het Ministerie van EZ de door de Europese Commissie uit te voeren eerste onderzoeksfase en formele onderzoeksfase niet beschreven. Ook een vastlegging van de beoordeling door het ministerie van steunmaatregelen opgesteld onder verantwoordelijkheid van decentrale overheden (provincies) ontbreekt. Voorts wordt een procedure gemist inzake de wijziging van bestaande maatregelen. Wel bevat het Europaweb van het Ministerie van EZ aanvullende informatie over verdragteksten, jurisprudentie en de rol van de betrokken actoren.

Het Ministerie van SZW beschikt pas sinds 1 januari 2000 over een interne meldingsprocedure en een checklist steunmaatregelen. Deze moet nog worden aangevuld met een procedure inzake de wijziging van bestaande maatregelen.

⁶ Hierbij moet worden opgemerkt dat het Ministerie van VROM recentelijk het voortdurend onderzoek door de Europese Commissie in zijn procedures heeft betrokken.

Het Ministerie van VROM mist met name een procedure, waarin wordt uiteengezet in welke gevallen de minister wordt geïnformeerd. Overigens heeft het Ministerie van VROM recentelijk de aanmeldingsprocedures geactualiseerd.

Ministeries van OCenW, Financiën en VWS

Ten slotte constateerde de Algemene Rekenkamer dat de Ministeries van OCenW, Financiën en VWS in het geheel niet beschikken over procedures gericht op het terrein van de steunverlening.

2.2 Werking aanmeldingsprocedures

De vier rekenkamers die aan de co-ordinated audit deelnemen zijn overeengekomen dat de beoordeling van de *werking* van de aanmeldingsprocedures in de praktijk zich zal beperken tot de *dienstverlening in de transportsector*. Dit betekent voor de Nederlandse situatie dat gekeken is naar de Ministeries van V&W en EZ. Bij de beoordeling van de werking van de aanmeldingsprocedures maakt de Algemene Rekenkamer een onderscheid in een toets op de juistheid en een toets op de volledigheid.

2.2.1 Juistheid

Bij haar toets op de juistheid van de aanmeldingen concludeert de Algemene Rekenkamer dat het beheer van de dossiers voor de aangemelde steunmaatregelen bij beide departementen op onderdelen voor verbetering vatbaar is.

Bij het *Ministerie van V&W* kon de Algemene Rekenkamer voor een substantieel deel (acht van de 22 dossiers) niet vaststellen of de fase voorafgaand aan de aanmelding werd afgewikkeld conform de interne procedure van het ministerie. Uit de overige dossiers bleek in de meeste gevallen de betrokkenheid van de (centrale) juridische stafafdeling en/of de directie Financieel-Economische Zaken.

Telefonische verzoeken van dit ministerie om de termijnen bij de Europese Commissie voor de beantwoording van de informatieverzoeken te verlengen, werden niet vastgelegd.

Uit de dossiers van het *Ministerie van EZ* viel niet af te leiden dat binnen dit ministerie volgens de interne procedure afstemming met het directoraat-generaal voor Buitenlandse Economische Betrekkingen plaatsvond.

2.2.2 Volledigheid

Inleiding

Een beoordeling van de volledigheid van de aanmelding bleek een arbeidsintensieve exercitie te zijn, aangezien niet op voorhand bekend is welke steun niet is aangemeld (maar wel aangemeld had moeten worden). Om die reden moest de Algemene Rekenkamer haar

toets op de werking beperken tot een *segment* van de dienstverlening in de transportsector. Hiertoe is in de dienstverlening onderscheid gemaakt tussen *transportstromen* (zeevervoer, spoorvervoer, luchtvervoer, openbaar vervoer, binnenvaart en wegvervoer) en *transportknooppunten* (elke vorm van samenvoeging of splitsing van transportstromen, door middel van opslag en overslag).

De Algemene Rekenkamer heeft afgezien van een beoordeling van de volledigheid van de aanmeldingen voor steun aan *transportstromen*. Op grond van een bestudering van de wetgeving, de kosten- en opbrengstenontwikkeling, de marktontwikkelingen en het beleid van de Europese Commissie, alsmede op grond van interviews met transportdeskundigen concludeerde zij namelijk dat bij geen van de hiervoor genoemde stromen zodanige aanwijzingen waren van een (grootschalige) aanwezigheid van niet aangemelde steunmaatregelen, dat dit een onderzoek naar één van de stromen zou rechtvaardigen.

De Algemene Rekenkamer heeft haar toets op de volledigheid van de aanmelding zodoende alleen uitgevoerd op de *transportknooppunten*. De bekendste verschijningsvormen van deze knooppunten zijn de container- en overslagbedrijven in zeehavens, alsmede de distributiecentra die meer landinwaarts zijn gelegen. Voor alle verschijningsvormen zijn grond en infrastructuur nodig.

Decentrale overheden hebben een groot belang bij het aantrekken van distributie- en overslagbedrijven, in verband met de werkgelegenheidsaspecten bij de vestiging van deze bedrijven in de regio. Door strategisch gelegen en goed ontsloten locaties tegen concurrerende voorwaarden aan te bieden kan een decentrale overheid een aspirant-investeerder binnen de gemeente- of provinciegrenzen halen ten koste van een andere decentrale overheid.

Bevindingen en conclusies

Een beknopt onderzoek aan de hand van publiek toegankelijke informatiebronnen, zoals websites en regionale dagbladen, leverde steunmaatregelen van decentrale overheden op die mogelijk onder de aanmeldingsverplichting vallen. Met de brochure 'Europese regelgeving over staatssteun' zijn decentrale overheden gewezen op hun Europese verplichtingen. Verwacht had dan ook mogen worden dat – na interne toetsing door de decentrale overheid zelf – ten minste een aantal van deze voorbeelden ook ter toetsing voorgelegd waren aan het daartoe ingerichte Coördinatiepunt Staatssteun van het Ministerie van BZK. Dit om het risico van ten onrechte niet aangemelde steunverlening te voorkomen. Dit voorleggen is echter achterwege gebleven.

De Algemene Rekenkamer concludeert dat zich bij provincies en gemeenten gevallen van steunverlening hebben voorgedaan die niet ter toetsing aan de centrale overheid zijn voorgelegd, waardoor mogelijk steunverlening die gemeld had moeten worden aan de aandacht van de centrale overheid is ontsnapt. Daaruit volgt dat de bestaande coördinatie-structuur voor de aanmelding van decentrale steunmaatregelen nog niet naar behoren functioneert.

3 Coördinatie aanmelding steunmaatregelen

3.1 Coördinatie centrale overheid

De Algemene Rekenkamer heeft onderzocht of op het niveau van de centrale overheid een adequate coördinatiestructuur aanwezig is ten behoeve van de aanmelding door (de)centrale overheden.

3.1.1 Te stellen eisen

De Algemene Rekenkamer meent dat een coördinatiestructuur noodzakelijk is voor de aanmelding van steunmaatregelen van de centrale overheid. De coördinatiestructuur kan bijdragen aan:

- Standaardisatie van de beschrijving van de algehele procedure voor aanmelding van steunmaatregelen voor alle betrokken actoren met daarin aangegeven de coördinerende taken. Standaardisatie maakt het namelijk mogelijk 'best practices' tot norm te verheffen en vergroot met name naar de Europese Commissie toe de controleerbaarheid van het aanmeldingsbeleid van de lidstaat Nederland.
- Duidelijkheid in verantwoordelijkheidsstelling. Deze duidelijkheid ontstaat wanneer de coördinatiestructuur erin voorziet dat voor steunmaatregelen waarbij meer dan één departement betrokken is, één ministerie wordt aangewezen dat verantwoordelijk is voor de aanmelding bij en eventuele beantwoording van informatieverzoeken van de Europese Commissie.
- Goede voorbereiding van en afstemming over het door Nederland in te nemen standpunt in Brussel. De coördinatiestructuur zou moeten voorzien in een gremium waarin ontwikkelingen op het steunterrein kunnen worden besproken en concrete afspraken over de afhandeling van zaken worden gemaakt.
- Efficiënte toets door departementen op het voorkomen van cumulatie van steun. De coördinatiestructuur zou moeten voorzien in interdepartementale afspraken over de daartoe benodigde informatie.

Thans vinden coördinerende activiteiten tussen de departementen op het terrein van de steunverlening plaats binnen het Interdepartementaal Steunoverleg (ISO). Behalve daartoe aangewezen vertegenwoordigers van de departementen, nemen ook de ambtenaar van het Ministerie van EZ bij de PV EU, alsmede het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG) als toehoorder deel aan het ISO.

Onder voorzitterschap van het Ministerie van EZ worden in ISO-verband de Nederlandse standpunten voor overleg in Brussel geformuleerd, veelal over nieuwe voorstellen van de Europese Commissie. Het ISO heeft geen vastgelegde doelstelling en beschikt niet over een instellingsbeschikking. Het Ministerie van EZ is van mening dat het ISO dient uit te groeien tot een (interdepartementaal) kenniscentrum en klankbord op het gebied van staatssteun,

waarbinnen een inhoudelijke discussie over staatssteungerelateerde onderwerpen mogelijk zou moeten zijn.

3.1.2

Bevindingen en conclusies

De Algemene Rekenkamer heeft vastgesteld dat tot op heden een goede (beschrijving van de) coördinatie voor de centrale overheid ontbreekt. Op centraal niveau ontbreekt een actuele standaardprocedure, waarmee de procedures van departementen zo veel mogelijk op één leest worden geschoeid.

Bovendien is geen duidelijke procedure beschreven voor die situaties waarbij meer dan één departement betrokken is bij de aanmelding van steunmaatregelen en bij de afwikkeling van informatieverzoeken, al dan niet naar aanleiding van klachten van de Europese Commissie. Uit de notulen van het ISO heeft de Algemene Rekenkamer niet kunnen opmaken dat in ISO-verband de deelnemers inhoudelijk discussiëren over de aanmelding van specifieke steunmaatregelen en de mogelijke problemen bij de besluitvorming hierover. Volgens de betrokken ambtenaren zijn deze discussies wel gevoerd in en buiten het ISO en vervult het ISO een klankbordfunctie voor de bespreking van complexe steunmaatregelen. In het ISO komen onder meer de werkzaamheden van de Europese Commissie aan de orde, alsmede de ontwikkelingen van lopende dossiers. Afspraken ontbreken over interdepartementale informatie-uitwisseling voor de toets op de cumulatie van steun. Hierdoor wordt de naleving van de anti-cumulatiebepalingen te veel overgelaten aan de steunvragende ondernemingen.⁷

De Algemene Rekenkamer meent dat de centrale overheid een actievere houding dient aan te nemen ter zake van de naleving van aanmeldingsverplichtingen. Zo toonden de deelnemers van het ISO zich terughoudend om knelpunten in de organisatie van steundossiers te inventariseren. Ook waren zij niet bereid om mee te werken aan het opstellen van een protocol voor de regulering van de correspondentie met de Europese Commissie. Voorts zou volgens de PV EU de frequentie waarmee het ISO overlegt, te gering zijn om ook voor de praktische gang van zaken een rol te spelen, met name in zaken die meer dan één ministerie aangaan.

3.2

Coördinatie centrale - decentrale overheid

De Algemene Rekenkamer heeft ook onderzocht of tussen de centrale overheid en de decentrale overheden sprake is van een adequate coördinatiestructuur voor de aanmeldingsprocedure. Een dergelijke structuur maakt het mogelijk de verantwoordelijkheden onderling te regelen.

⁷ Wel vraagt het Ministerie van EZ aan de huisaccountant van de subsidieontvanger te toetsen op de naleving van de anti-cumulatiebepalingen.

3.2.1 Te stellen eisen

De Algemene Rekenkamer is van mening dat, om invulling te kunnen geven aan de eindverantwoordelijkheid van de centrale overheid voor de decentrale aanmelding jegens de Europese Commissie, de centrale overheid regels dient vast te stellen die de naleving van de aanmeldingsverplichtingen waarborgen. De relatie tussen de centrale en decentrale overheid dient te worden neergelegd in een coördinatiestructuur, die:

- bijdraagt aan een duidelijke afbakening van verantwoordelijkheden tussen centrale en decentrale overheden voor de aanmelding door decentrale overheden;
- voorziet in het informeren en adviseren door de centrale overheid van decentrale overheden;
- voorziet in het informeren van de centrale overheid door decentrale overheden. In het bijzonder mag een centrale overheid informatie verwachten over:
 - de voorgenomen aanmeldingen en de details van de steunverlening naar aanleiding van verzoeken van de Europese Commissie;
 - de toepassing van de steunmaatregelen ten behoeve van de jaarverslagen van de Europese Commissie;
 - problemen die zich op decentraal niveau eventueel voordoen op het terrein van de steunverlening.

Het Ministerie van BZK heeft in een voorlichtingsbrochure aan de decentrale overheden aangegeven dat het beschikt over een zogenoemd Coördinatiepunt Staatssteun. Dit coördinatiepunt is verantwoordelijk voor de coördinatie en doorgeleiding van steunaanmeldingen van decentrale overheden, die ook een inhoudelijk en procedureel advies kunnen inwinnen bij het coördinatiepunt.

Nadat voor een conceptmaatregel door een decentrale overheid is vastgesteld dat deze al dan niet verenigbaar is met het EG-verdrag, dient voor een aan te melden steunmaatregel contact te worden opgenomen met het Coördinatiepunt. Zij kan adviseren in welke vorm de aanmelding het best kan plaatsvinden. Het aan de decentrale overheid verstrekte standaardmeldingsformulier dient vervolgens door haar met begeleidende brief aan de Europese Commissie te worden gestuurd via het Coördinatiepunt, die dit formulier vervolgens doorgeleidt naar de PV EU in Brussel.

3.2.2 Bevindingen en conclusies

De Algemene Rekenkamer concludeert dat op het niveau van de centrale overheid geen adequate coördinatiestructuur aanwezig is ten behoeve van de aanmelding door decentrale overheden. Zo zijn verantwoordelijkheden tussen centrale en decentrale overheden in de huidige coördinatiestructuur niet afgebakend. Dit klemt des te meer omdat ook onduidelijk is

hoe moet worden gehandeld bij een eventueel verschil van mening tussen deze overheden inzake steunverlening.

De informatievoorziening vanuit het Ministerie van BZK naar decentrale overheden is niet toereikend. De Algemene Rekenkamer heeft vastgesteld dat niet of nauwelijks structurele informerende activiteiten naar afzonderlijke decentrale overheden worden ondernomen. Zo ontbreekt een vertaalslag van de procedureverordening voor decentrale overheden, waarin de termijnen en rechtsgevolgen voor de Europese Commissie en de lidstaten zijn geregeld. Ook is het de Algemene Rekenkamer niet gebleken dat decentrale overheden in een vroeg stadium worden betrokken bij conceptkaderregelingen van de Europese Commissie, zoals beschreven in de voorlichtingsbrochure.

De informatievoorziening vanuit decentrale overheden naar het Ministerie van BZK acht de Algemene Rekenkamer anderzijds ook niet toereikend. Zo heeft dit ministerie in de periode 1997-2000 slechts drie meldingen van de decentrale overheden ter doorgeleiding aangeboden gekregen. De oorzaken van de geringe aantallen aangemelde steunmaatregelen en het onvoldoende zicht dat het Ministerie van BZK hierop heeft zijn volgens de Algemene Rekenkamer drieledig.

Allereerst is de door de Ministeries van EZ en BZK opgestelde voorlichtingsbrochure, doordat deze geen juridisch karakter heeft, niet toereikend voor een goede coördinatie. Met deze brochure heeft het Ministerie van BZK geen instrument in handen om toezicht uit te oefenen op de naleving van de aanmeldingsverplichting door decentrale overheden. In de tweede plaats maakt het Ministerie van BZK geen gebruik van de (staatsrechtelijke) instrumenten die haar op dit terrein wel ten dienste kunnen staan, namelijk het inlichtingenrecht en de verslaglegging, zoals neergelegd in Provincie- en Gemeentewet. De Provincie- en Gemeentewet bepalen (respectievelijk in artikel 116 en 118) dat decentrale overheden desgevraagd de centrale overheid van bericht of raad voorzien. Dit betekent dat zij desgevraagd inlichtingen verstrekt dan wel raad of advies geeft over een concrete zaak. De Provincie- en Gemeentewet (artikel 117 respectievelijk 119-120) bepalen tevens dat betrokken decentrale overheden verplicht zijn om systematische informatie (zoals feitelijke gegevens, plannen, beleidsvoornemens en begrotingen) aan de centrale overheid te overleggen. Voor een beroep op de Provincie- en Gemeentewet is wel een wettelijke basis vereist. Gezien de rechtstreekse toepasselijkheid van artikel 88 van het EG-verdrag inzake de aanmeldingsplicht, heeft de centrale overheid aldus de mogelijkheid om op grond van de Provincie- en Gemeentewet inzicht te verkrijgen in de aanmeldingspraktijk van steunmaatregelen door decentrale overheden.

Een derde oorzaak van de geringe aantallen aangemelde steunmaatregelen is het feit dat bij decentrale overheden vastgelegde interne procedurebeschrijvingen voor de aanmelding van steunmaatregelen ontbreken. Dit is gebleken uit een enquête die de Algemene Rekenkamer heeft uitgezet bij alle provincies en bij vijftien gemeenten.⁸ Geen van de aangeschreven gemeenten heeft in de periode 1997-2000 steunmaatregelen bij de Europese Commissie

⁸ Geselecteerd op basis van de aanwezigheid van een transportknooppunt binnen de gemeentegrenzen.

aangemeld of overwogen deze aan te melden. Er is dan ook geen contact geweest met het Coördinatiepunt Staatssteun van het Ministerie van BZK.

Zoals hiervoor aangegeven wijst publiek toegankelijke informatie (zoals websites en regionale dagbladen) uit dat in de praktijk steun wordt verleend die mogelijk onder de aanmeldingsverplichting valt.

Uit de hierboven genoemde enquête kwam naar voren dat weliswaar zeven provincies een enkele keer steunmaatregelen hadden aangemeld bij de Europese Commissie, maar dit betrof meermalen steunverlening op het gebied van de structuurfondsen, welke niet tot het onderwerp van dit onderzoek behoren. Opvallend is dat zes provincies in afwijking van de voorlichtingsbrochure niet met het Coördinatiepunt Staatssteun contact opnamen.

Daarentegen werd meermalen contact met het Ministerie van EZ opgenomen, en één keer met het Ministerie van V&W.

Acht provincies⁹ voeren thans onder leiding van het Europa Instituut van de Universiteit van Utrecht een studie uit voor de voorbereiding van een handboek over de aanmelding van steunmaatregelen door decentrale overheden. Daarnaast werken het Ministerie van BZK en VNG en IPO gezamenlijk aan het opzetten van een kenniscentrum over Europese regelgeving voor decentrale overheden.

⁹ Flevoland, Noord-Holland, Zuid-Holland, Limburg, Utrecht, Friesland, Gelderland en Overijssel.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

De Algemene Rekenkamer concludeert dat de toereikendheid van de opzet van de aanmeldingsprocedures van de departementen op onderdelen te wensen overlaat. Vijf van de acht onderzochte ministeries beschikken over een specifiek op het terrein van de steunverlening gerichte procedurebeschrijving, waarvan twee procedurebeschrijvingen als goed worden aangemerkt (Ministeries van LNV en V&W). De toereikendheid van de opzet van de aanmeldingsprocedures van drie departementen (EZ, VROM en SZW) laat inhoudelijk op onderdelen van de procesbeschrijving te wensen over. De Ministeries van OCenW, Financiën en VWS beschikken in het geheel niet over procedures gericht op het terrein van de steunverlening.

Voor de steunverlening op centraal niveau brengt dit het risico met zich mee dat niet of niet volledig wordt voldaan aan de communautaire aanmeldingsplicht, waardoor uiteindelijk de Europese Commissie Nederland (financieel) aansprakelijk kan stellen voor onrechtmatig verleende steun.

De Algemene Rekenkamer heeft ook de coördinerende activiteiten binnen de centrale overheid nader geanalyseerd. Een goede beschrijving van de coördinatiestructuur voor de centrale overheid blijkt te ontbreken. Dit brengt risico's met zich mee voor de Nederlandse standpuntbepaling, voor de afwikkeling van informatieverzoeken van de Europese Commissie en voor een goede naleving van de 'de minimis'-regeling. Een onjuiste naleving van deze regeling kan leiden tot een onrechtmatige cumulatie van steun.

Ook ontbreekt een degelijke structuur voor de aanmelding van steunmaatregelen door decentrale overheden. Het Ministerie van BZK fungeert op grond van de voorlichtingsbrochure 'Europese regelgeving over staatssteun' als coördinatiepunt voor deze aanmeldingen. De taakopvatting door het Ministerie van BZK kwalificeert de Algemene Rekenkamer als te lijdelijk.

De mede door dit ministerie opgestelde voorlichtingsbrochure is juridisch niet toereikend om te waarborgen dat de decentrale overheden volgens de beschreven procedure handelen. Hierdoor zijn er onvoldoende mogelijkheden om goed toezicht te kunnen uitoefenen op de naleving van de aanmeldingsverplichting door decentrale overheden. De informatie-uitwisseling tussen centrale en decentrale overheden is volgens de Algemene Rekenkamer niet toereikend.

De lijdelijke taakopvatting van het Ministerie van BZK, in combinatie met het feit dat de door de Algemene Rekenkamer aangeschreven provincies en gemeenten niet beschikken over interne procedures voor aanmelding, brengt het risico met zich mee dat de lidstaat Nederland door de Europese Commissie financieel aansprakelijk wordt gesteld voor onrechtmatig steun. Dit baart de Algemene Rekenkamer zorgen, temeer daar een verhaalsrecht

terzake voor de centrale overheid ontbreekt. Het aansprakelijkheidsrisico is niet gering, gezien het ontbreken van sluitende waarborgen voor een volledige, juiste en tijdige aanmelding.

De Algemene Rekenkamer benadrukt dat decentrale overheden primair zelf verantwoordelijk zijn voor de nakoming van de aanmeldingsverplichting. Tot het moment in 2000 dat acht provincies besloten een studie naar de aanmeldingsprocedures te verrichten, waren haar geen initiatieven van de kant van decentrale overheden bekend.

De vertegenwoordigers van de decentrale overheden - het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten – participeren, ondanks een uitnodiging daartoe van de andere ISO-deelnemers, niet actief en frequent in het ISO-overleg met de centrale overheid.

Daarentegen kwalificeert de Algemene Rekenkamer het mede door het Ministerie van BZK op te zetten kenniscentrum over Europese regelgeving als een goed initiatief.

4.2 Aanbevelingen

Ter bevordering van een goede coördinatie door het ISO beveelt de Algemene Rekenkamer aan een formele status voor dit overleg te creëren door een instellingsbeschikking op te stellen. Zij geeft daarbij de aspecten van de coördinatiestructuur in overweging die zij in dit onderzoek heeft onderscheiden.

De Algemene Rekenkamer acht het Ministerie van EZ het voor de hand liggende aanspreekpunt voor het ISO om de volgende twee redenen:

- het Ministerie van EZ bekleedt het voorzitterschap;
- de minister van EZ neemt deel in de Industrieraad van Ministers van de Europese Unie. In deze raad worden onder andere ook steunaangelegenheden besproken.

Uitdrukkelijk voegt de Algemene Rekenkamer hieraan toe dat zij met het aanspreken van het Ministerie van EZ niet beoogt dit ministerie medeverantwoordelijk te maken voor aanmeldingen door andere ministeries. Elk steunverlenend ministerie blijft verantwoordelijk voor zijn eigen maatregelen. De Algemene Rekenkamer wil alleen duidelijkheid over het eerstverantwoordelijke ministerie voor een effectieve informatie-uitwisseling inzake steunaangelegenheden binnen de centrale overheid.

De Algemene Rekenkamer beveelt aan een standaardprocedure voor de aanmelding van steunmaatregelen op te stellen, die vervolgens door elk van de steunverlenende ministeries kan worden toegespitst op zijn specifieke beleidsterrein.

Standaardisatie van de aanmeldingsprocedure vergroot met name naar de Europese Commissie toe de transparantie van het aanmeldingsbeleid van de lidstaat Nederland.

De standaardprocedure dient onder andere uitsluitel te geven over de afbakening van verantwoordelijkheden van de bij een steunmaatregel betrokken ministeries. Als uitgangs-

punt voor een goede standaardprocedure kan de procedurebeschrijving van het Ministerie van V&W dienen.

Het Ministerie van BZK wordt in zijn hoedanigheid als centraal bestuursorgaan voor decentrale overheden dringend geadviseerd een minder vrijblijvende procedure te creëren waarmee zicht ontstaat op de naleving van de aanmeldingsplicht door decentrale overheden. Afspraken daarover moeten een verplichtend karakter hebben. In de procedure dient naar het oordeel van de Algemene Rekenkamer ten minste te worden ingegaan op:

- De verantwoordelijkheidsverdeling tussen centrale en decentrale overheden.
- De verantwoordelijkheidsverdeling binnen de centrale overheid. Er dient duidelijkheid te bestaan over de vraag welk ministerie ook beleidsinhoudelijk het aanspreekpunt is voor decentrale overheden. Dit aanspreekpunt behoeft niet per se het Coördinatiepunt Staatssteun van het Ministerie van BZK te zijn.
- Het verschaffen van inlichtingen door decentrale overheden aan de minister van BZK (in casu het Coördinatiepunt Staatssteun).
- Een aansprakelijkheidsregeling waarmee het eerstverantwoordelijke ministerie de schade voor de lidstaat Nederland, veroorzaakt door het niet naleven van communautaire verplichtingen door een decentrale overheid, op die overheid kan verhalen.

De Algemene Rekenkamer meent dat de twee laatste aanbevelingen in overeenstemming zijn met (en geregeld kunnen worden naar analogie van) hetgeen is neergelegd in het voorstel van de wet Toezicht Europese Subsidies. In de toelichting bij dit voorstel merkt de regering op dat ook op andere gebieden dan die van de aanwending van EG-subsidies nadere bevoegdheden wenselijk kunnen zijn in de verhouding tussen de centrale overheid en de decentrale overheden voor zover het communautaire regelgeving betreft. Daarbij gaat het om het bevorderen en garanderen van de naleving van communautaire regelgeving.

Ten slotte vraagt de Algemene Rekenkamer het Ministerie van BZK om te bewerkstelligen dat behalve provincies ook gemeenten een soortgelijk initiatief ondernemen inzake een onderzoek in eigen kring naar steunmaatregelen.

5 Reacties bewindspersonen en nawoord Algemene Rekenkamer

5.1 Reacties van de minister van Economische Zaken en overige betrokken bewindspersonen

Minister van EZ

De minister van EZ heeft mede namens de ministers van Financiën, LNV, OC&W, SZW, V&W en VWS op het onderzoek gereageerd, bij brief van 2 november 2001.

De minister onderschrijft de vaststelling van de Algemene Rekenkamer dat een goede beschrijving van de coördinatiestructuur voor de centrale overheid thans ontbreekt. De minister merkt in dit verband op dat het bepalen van het Nederlandse standpunt ten opzichte van nieuwe communautaire steunregelgeving en -beleid een taak is van het Interdepartementaal Steunoverleg (ISO). Deze taak zal de minister conform de aanbeveling van de Algemene Rekenkamer vastleggen in de te creëren formele status van het ISO. De minister is van mening dat bij de beoordeling van een centrale coördinatiestructuur het uitgangspunt moet worden meegenomen dat elk departement evenals iedere decentrale overheid verantwoordelijk is voor haar eigen steunaanmeldingen.

Verder merkt de minister op dat informatieverzoeken van de Europese Commissie nu rechtstreeks door de PV-EU naar de betrokken departementen worden gericht. In de praktijk blijkt dit niet voor problemen te zorgen. De minister ziet hier, buiten de nu bestaande praktijk van kennisoverdracht en informatie-uitwisseling, geen rol voor het ISO weggelegd.

De minister geeft aan zeker gevolg te zullen geven aan de aanbeveling een standaardprocedure op te stellen voor de aanmelding van steunmaatregelen, teneinde de transparantie voor de Europese Commissie te vergroten - temeer daar dit de mogelijkheid biedt 'best practices' tot norm te verheffen. In deze standaardprocedure kan volgens de minister aandacht worden geschonken aan de situatie dat verschillende departementen verantwoordelijk zijn voor een steunregeling. Op die manier kunnen de ministers tegemoetkomen aan de zorg die de Algemene Rekenkamer heeft over de afwikkeling van informatieverzoeken van de Europese Commissie.

Tevens merkt de minister op dat door een ISO-werkgroep wordt gewerkt aan een update van de staatssteunbrochure, die bedoeld zal zijn voor zowel rijksambtenaren als ambtenaren werkzaam bij de decentrale overheid.

De minister stelt dat wat de naleving van de 'de minimis'-regeling betreft recentelijk is besloten om een ISO-werkgroep in te stellen die het ISO zal adviseren over de vraag of een centraal register wenselijk is voor het toezicht op deze regeling. Over de besluitvorming zal de minister de Algemene Rekenkamer zo spoedig mogelijk informeren. De naleving van de

cumulatiebepalingen rechtvaardigt, volgens de minister, een hernieuwde inspanning van alle betrokken actoren en kan leiden tot een wijziging van de bestaande werkwijze.

Minister van V&W

De Minister van V&W geeft aan dat het haar genoegen doet dat de checklist staatssteun van haar ministerie als 'goed' wordt beoordeeld. Aan het beheer van de dossiers van het ministerie, dat naar het oordeel van de Algemene Rekenkamer op onderdelen te wensen overlaat, zal de nodige aandacht worden besteed.

Ministers van SZW, VWS, Financiën, EZ, OCenW

De ministers van SZW, VWS, Financiën, EZ, OCenW en LNV geven aan dat zij, in aanvulling op de te ontwerpen rijksbrede standaardprocedure, de specifiek op haar beleidsterrein toegesneden aanmeldingsprocedure conform de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer zullen aanvullen dan wel ontwikkelen. Hierbij zal echter het uitgangspunt van het Ministerie van EZ blijven dat een beoordeling door dit ministerie van decentrale steunmaatregelen niet past in de staatsrechtelijke verhoudingen binnen Nederland. Volgens het ministerie is dit in tegenstelling tot hetgeen de Algemene Rekenkamer voorstelt.

De minister van OCenW wijst er in de bijlage van de brief van de minister van EZ op dat het niet juist is te stellen dat zijn ministerie in het geheel niet zou beschikken over procedures op het gebied van steunverlening. In principe vindt een interne beoordeling plaats in het geval er sprake zou kunnen zijn van aanmeldingsplichtige steunmaatregelen.

Wel kan volgens de minister het risico dat voorgenomen maatregelen buiten de afweging zouden vallen of sprake is van steun, nog verder beperkt worden. Hiertoe zal de interne procedure binnen het ministerie specifiekere worden toegesneden, met de in ontwikkeling zijnde departementale checklist 'Staatssteun' welke zal worden opgenomen in de administratieve organisatie.

Minister van VROM

De minister van VROM bestrijdt in een separate reactie aan de Algemene Rekenkamer (brief van 25 oktober 2002) de conclusie dat zijn ministerie een procedure mist, waarin wordt uiteengezet in welke gevallen de minister wordt geïnformeerd. De minister stelt dat bij onzekerheid over de toepasselijkheid van de steunmeldingsplicht de vraag daarnaar altijd wordt neergelegd bij de Directie Juridische Zaken. Van de conclusie van deze directie dat gemeld moet worden, kan alleen worden afgeweken bij besluit van de minister of de staatssecretaris. Dit is vastgelegd in de nota 'VROM-intern management van Europese notificatieprocedures' (april 2001).

Daarnaast stelt de minister dat zijn ministerie al enkele jaren beschikt over een uitgebreid overzicht van alle steunmaatregelen op het beleidsterrein van VROM. Hij merkt op dat in bovengenoemde nota is opgenomen dat de Directie Juridische Zaken een register bijhoudt van alle meldingen en het proces bewaakt.

De minister geeft ten slotte aan dat zijn ministerie de meldingsprocedure conform de aanbevelingen van de Algemene Rekenkamer nader zal aanvullen en ontwikkelen. Het

ministerie zal alle medewerking verlenen aan het ontwerpen van een rijksbrede standaardprocedure.

Minister van BuiZa

De minister van BuiZa geeft in een separate reactie (brief van 19 oktober 2001) aan dat de doorgeleiding van staatssteuncorrespondentie met een beleidsmatig karakter, mede naar aanleiding van de rapportage van de Algemene Rekenkamer, thans onderwerp is van nader overleg tussen betrokken departementen.

5.2 Reactie van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

De minister van BZK heeft op het onderzoek gereageerd bij brief van 26 oktober 2001. Zijn reactie richt zich op het deel van het onderzoek dat zich toespitst op de coördinatie en doorgeleiding van steunmeldingen van decentrale overheden.

Ten aanzien van de conclusies en aanbevelingen over de coördinatie op rijksniveau sluit de minister zich aan bij de door de minister van EZ gecoördineerde reactie.

De minister van BZK merkt op dat in het verleden geen speciale aandacht is gegeven aan het toezicht op steunmeldingen van decentrale overheden. Gezien de rechtstreekse werking van artikel 88 lid 3 van het EG-verdrag en de daaruit voortvloeiende meldingsplicht voor decentrale overheden, meent de minister dat het Rijk niet verweten kan worden dat het geen wettelijke maatregelen heeft getroffen om deze plicht van voorgenomen steunmaatregelen voor de decentrale overheden te institutionaliseren. De voorlichting van de decentrale overheden door de circulaire en brochure zou voldoende moeten zijn uit het oogpunt van zorg voor de naleving van de Europese meldingsplicht.

De minister zal mede naar aanleiding van het onderzoek van de Algemene Rekenkamer maatregelen treffen om de naleving van de meldingsplicht door decentrale overheden te verbeteren. Hij verwijst in dit kader naar rapporten van twee interdepartementale commissies over de versterking van de naleving van Europeesrechtelijke verplichtingen. Hierover wordt momenteel een kabinetsstandpunt voorbereid. Ook wordt voorzien in een 'EU-kenniscentrum Europees recht en decentrale overheden' (begin 2002) en de minister is voornemens de voorlichting over staatssteun te intensiveren.

De minister merkt verder op dat de onvolledige naleving van de meldingsplicht voornamelijk wordt veroorzaakt door onvoldoende kennis van het Europees recht en daarmee onvoldoende bewustheid in welke gevallen men met Europeesrechtelijke verplichtingen te maken kan krijgen. Behalve vergroting en verdieping van de kennis kan volgens de minister ook een versterking van de procedureregeling zeker bijdragen aan een betere naleving van de meldingsplicht. De minister is voornemens over een interne procedurebeschrijving voor de aanmelding van steunmaatregelen door decentrale overheden overleg te plegen met het IPO en de VNG.

De minister is het in beginsel eens met de aanbeveling van de Algemene Rekenkamer om een meer verplichtende procedure op te stellen voor de steunmeldingen door decentrale overheden. Op de vorm en aard van deze procedure beraadt hij zich nog.

Bij de door de Algemene Rekenkamer aanbevolen aspecten plaatst de minister de volgende opmerkingen. Allereerst stelt de minister, ten aanzien van de verantwoordelijkheidsverdeling tussen centrale en decentrale overheden, dat een procedureregeling kan bijdragen aan het inzicht van de centrale overheid in het bestaan van steunmaatregelen bij de decentrale overheden. De decentrale overheden kan op hun beurt meer inzicht worden geboden door de afbakening van de taakverdeling tussen de vakministeries en het Ministerie van BZK in een procedure te beschrijven.

Daarnaast geeft de minister aan dat in een procedureregeling tevens een systematische inlichtingenplicht voor decentrale overheden van steunmeldingen aan de minister van BZK kan worden opgenomen.

Ten slotte merkt de minister op dat in het kader van bovengenoemd kabinetsstandpunt onder meer een standpunt zal worden bepaald over de verhaalsmogelijkheid voor schade veroorzaakt door het niet naleven van communautaire verplichtingen door een decentrale overheid.

5.3

Nawoord Algemene Rekenkamer

De Algemene Rekenkamer is verheugd over het in de gecoördineerde reactie neergelegde voornemen om een formele status toe te kennen aan het ISO. Zij pleit voor het vastleggen van de bestaande praktijk van kennisoverdracht en informatie-uitwisseling in de op te stellen formele taakomschrijving.

Daarnaast neemt zij met instemming kennis van het voornemen om een standaardprocedure voor de aanmelding van steunmaatregelen op te stellen. In het vervolg van deze actie zullen de afzonderlijke ministeries de specifiek op het beleidsterrein toegesneden aanmeldingsprocedure aanvullen dan wel ontwikkelen.

Het uitgangspunt van de minister inzake de inhoudelijke beoordeling van decentrale steunmaatregelen wordt in het rapport niet ontkend. De Algemene Rekenkamer benadrukt met de minister van EZ dat elk departement, evenals iedere decentrale overheid, zelf verantwoordelijk is voor haar eigen steunmaatregelen. De Algemene Rekenkamer pleit wel voor een heldere beschrijving van de verantwoordelijkheden voor situaties waarbij verschillende ministeries bij een steunmaatregel betrokken zijn. Daarnaast dienen de verantwoordelijkheden van vakministeries en het Ministerie van BZK helder geformuleerd te worden, in geval een decentrale overheid ministeries benadert voor de aanmelding van een steunmaatregel.

De Algemene Rekenkamer is positief over de hernieuwde aandacht voor de naleving van de cumulatiebepalingen. Zij stelt het op prijs dat zij over de besluitvorming zal worden geïnformeerd.

Tussen de Algemene Rekenkamer en de Ministeries van OCenW en VROM bestaat verschil van inzicht over de volledigheid van de interne procedure inzake steunmaatregelen. De Algemene Rekenkamer is het met het Ministerie van OCenW eens dat het beschikt over interne regels voor verantwoordelijkheidsverdeling inzake internationale notificatieverplichtingen. Deze zijn echter niet specifiek toegespitst op de aanmelding van steunmaatregelen bij de Europese Commissie op het beleidsterrein van het ministerie. De Algemene Rekenkamer is verheugd dat het ministerie een checklist 'Staatssteun' ontwikkelt en deze zal opnemen in de administratieve organisatie.

De Algemene Rekenkamer is het met de minister van VROM eens dat de procedure van diens ministerie een belangrijke categorie van mogelijke meldingsplichtige zaken beschrijft, waarover de minister of staatssecretaris dient te besluiten. De Algemene Rekenkamer acht het echter wenselijk om in de procedure ook andere situaties vast te leggen, waarin de minister moet worden geïnformeerd. Zo zou de minister over (alle) besluiten om maatregelen met steunaspecten niet aan te melden geïnformeerd dienen te worden in verband met de risico's die hiermee gepaard kunnen gaan.

De minister van BZK en de Algemene Rekenkamer staan beide op het standpunt dat decentrale overheden primair verantwoordelijk zijn voor de nakoming van de aanmeldingsverplichting, met dien verstande dat de daadwerkelijke aanmelding bij de Europese Commissie door de centrale regeringsinstanties dient plaats te vinden. De door de Algemene Rekenkamer aanbevolen versterking van de procedure voor aanmelding door decentrale overheden draagt bij aan een betere naleving van de aanmeldingsplicht en het zicht daarop. De Algemene Rekenkamer neemt dan ook met instemming kennis van de voornemens van de minister van BZK om een meer verplichtende procedure op te stellen voor de steunmeldingen door decentrale overheden en van de overige acties op Europees terrein. De Algemene Rekenkamer ziet met belangstelling uit naar het kabinetsstandpunt over de versterking van de naleving van de Europeesrechtelijke verplichtingen.

Ten slotte juicht de Algemene Rekenkamer het toe dat er thans, zoals aangegeven door de minister van BuiZa, nader overleg plaatsvindt over de doorgeleiding van staatssteun-correspondentie met een beleidsmatig karakter.

De Algemene Rekenkamer heeft met instemming kennisgenomen van de te ondernemen acties op het terrein van de aanmelding van steunmaatregelen. Zij zal dan ook de ontwikkelingen met interesse blijven volgen.

Bijlage Overzicht van conclusies, aanbevelingen en toezeggingen

Hoofdconclusies	Aanbevelingen	Toezeggingen	Nawoord
Toereikendheid opzet aanmeldingsprocedures laat op onderdelen te wensen over.	Opstellen van een standaard-aanmeldingsprocedure, die ministeries toespitsen op specifieke beleidsterrein.	Rijksbrede standaard-procedure wordt ontwikkeld. Specifiek op beleidsterrein toegesneden aanmeldingsprocedure van Ministeries van SZW, VWS, Financiën, EZ, OCenW en LNV wordt conform aanbevelingen aan gevuld dan wel ontwikkeld. Update staatssteunbrochure.	De Algemene Rekenkamer is verheugd over de toezegging van de ministers.
Een goede beschrijving van de coördinatiestructuur ontbreekt voor de centrale overheid.	Interdepartementaal Steunoverleg (ISO) formele status toekennen, met het Ministerie van EZ als aanspreekpunt. Hierbij geeft Algemene Rekenkamer aangegeven aspecten van de coördinatiestructuur in overweging.	Taak ISO wordt vastgelegd in te creëren formele status. In standaardprocedure onder andere aandacht voor steunregeling waarbij verschillende departementen zijn betrokken en afwikkeling informatieverzoeken Europese Commissie. Algemene Rekenkamer wordt geïnformeerd over besluitvorming centraal register (de 'de minimis'-regeling). Nader overleg over doorgeleiding staatssteuncorrespondentie met beleidsmatig karakter.	De Algemene Rekenkamer is verheugd over het voornemen voor een formele status van het ISO. Zij pleit voor opname bestaande praktijk van kennisoverdracht en informatie-uitwisseling in formele taakomschrijving. De Algemene Rekenkamer juicht het nader overleg over de steuncorrespondentie toe.
Een goede beschrijving van de coördinatiestructuur voor aanmelding steunmaatregelen door decentrale overheden ontbreekt.	Minder vrijblijvende procedure creëren, waarin aandacht voor: - verantwoordelijkheidsverdeling tussen centrale en decentrale overheden; - inlichtingen decentrale overheden aan minister van BZK; - aansprakelijkheidsregeling.	Momenteel kabinetsstandpunt in voorbereiding over versterking naleving van Europeesrechtelijke verplichtingen. Oprichting Kenniscentrum Europees recht en decentrale overheden. Intensivering voorlichting staatssteun.	De Algemene Rekenkamer neemt met instemming kennis van de voornemens en acties van de minister van BZK op Europees terrein.
		Overleg IPO/VNG over opstellen interne procedure-beschrijvingen aanmelding decentrale overheden. In aanbeveling genoemde punten worden meegenomen	
Bij aansprakelijkheidstelling door Europese Commissie van de centrale overheid voor onrechtmatige steunverlening	In te creëren procedure aansprakelijkheidsregeling opnemen (zie hierboven).	In bovengenoemd kabinetsstandpunt onder meer standpunt over verhaalsmogelijkheid.	De Algemene Rekenkamer ziet met belangstelling uit naar het kabinetsstandpunt.

Hoofdconclusies	Aanbevelingen	Toezeggingen	Nawoord
door een decentrale overheid ontbreekt een verhaalsrecht.			